

O MONEDĂ DACICĂ RARĂ DE TIP VÂRTEJU-BUCUREȘTI DESCOPERITĂ ÎN BUCUREȘTI (CARTIER DĂMĂROAIA)

Emanuel Petac*
Migdonia Georgescu**

Keywords: *Vârteju-București, geto-dacians, metal analysis, Cârломănești.*

Cuvinte cheie: *Vârteju-București, geto-daci, analiză metal, Cârломănești.*

Abstract: *The authors present a rare type of a Vârteju-București Dacian coin. It belongs to the same late variant of this type as the coins from Cârломănești hoard and it was discovered in a Geto-Dacian house from Bucharest (Dămăroaia) during the archaeological excavations from 2013. The coin was struck; the XRF analysis shows a quaternary structure based on silver, copper, tin and lead. It is one of the few samples of this type coming as an isolated find from a Dacian settlement.*

Rezumat: *Autorii prezintă o monedă dacică rară, de tip Vârteju-București. Reprezintă aceeași variantă târzie a acestui tip, precum monedele din tezaurul de la Cârломănești și a fost descoperit într-o locuință geto-dacică de la București (Dămăroaia), fiind descoperită în timpul săpăturilor arheologice din 2013. Piesa a fost bătută; analiza XRF arătând o structură cuaternară bazată pe argint, cupru, staniu și plumb. Aceasta este unul dintre cele câteva exemplare de acest tip, fiind o descoperire izolată, găsită într-o așezare dacică.*

Publicarea cu câțiva ani în urmă a unui important tezaur monetar descoperit *in situ* în dava getică de la Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău¹, în timpul săpăturilor arheologice din campaniile anilor 1973-1974, pune pentru prima dată în evidență existența unei variante târzii, cu caracteristici specifice, a tipului monetar numit după locul de descoperire al tezaurului eponim Vârteju-București². Era vorba, pe scurt, despre un design propriu (chiar dacă elementele iconografice sunt aceleași cu cele aparținând tipului general), despre o reducere drastică a greutateii (între 4 g și 5,62 g pentru piesele realizate prin batere, și doar excepțional peste 6 g - două exemplare - față de o medie de 7-8 g aparținând tipului clasic), de o reducere a dimensiunilor (20,5-22,5 mm față de 21-23 mm) și o diminuare drastică a conținutului de metal prețios (de la mai puțin de 85% la 50-60% varianta târzie). Mai mult decât atât, tezaurul de la Cârломănești pune în evidență pentru prima dată utilizarea consistentă a procedurii turnării, circa jumătate dintre piesele depozitului monetar fiind realizate prin această tehnică. Prin consecință, analizele metalografice au reflectat la rândul lor o diferență clară între compoziția monedelor Vârteju-București târzii realizate prin batere respectiv prin turnare, primele având o

* Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române.

** Muzeul Național de Istorie a României, București.

¹ Isvoranu *et alii* 2010, p. 7-34.

² Preda 1973, p. 215-246.

structură "cuaternară" bazată pe argint, cupru, staniu și plumb, iar celelalte o compoziție binară alcătuită doar din argint și cupru³.

Recentele săpături arheologice desfășurate în campania arheologică a anului 2013 în cartierul Dămăroaia, din București (punctul Str. Neajlovului nr. 87-95, sector 1⁴) s-au concentrat pe o mică peninsulă aflată pe malul sudic al lacului Grivița⁵ și au avut ca obiectiv completarea informațiilor referitoare la vestigiile dacice și de epoca bronzului puse în evidență de cercetările anterioare. Pe suprafața cercetată, epoca geto-dacică este reprezentată de mai multe locuințe de suprafață, gropi menajere, gropi de cult. În locuința nr. 5 a fost găsită o monedă dacică de argint⁶. Aceasta s-a dovedit a fi o emisiune de tip Vârteju-București târziu, din grupa A a exemplarelor realizate prin batere prezente în tezaurul de la Cârломănești⁷. Ea se prezintă după cum urmează:

Fig. 1

Avers

Cap uman foarte stilizat, având ca prototip îndepărtat efigia lui Zeus, din profil, spre dreapta. Fruntea este redată printr-o bandă lată, reliefată, în diagonală, în spatele căreia părul este reprezentat prin șase linii scurte, paralele, înclinate spre stânga. Nasul se prezintă sub forma unei linii oblice, greu observabilă aici. Trei globule corespund ochiului, nării drepte și gurii, în cazul de față doar cea corespunzătoare ochiului fiind slab vizibilă. Barba și buclele de la spate, sunt reprezentate de două ovale suprapuse (aici inexistente), și de câteva linii paralele sau în unghi care încadrează ovalul superior, ca niște ramificații (aici pregnant conturate).

Revers

Cal schematizat spre stânga, în poziție de trap, cu piciorul drept din față ridicat. Corpul acestuia este redat prin două proeminente, despărțite de o linie frântă reprezentând piciorul stâng al călărețului, al cărui corp este redat prin

³ Isvoranu *et alii* 2010, p. 27.

⁴ Mănușu Adameșteanu *et alii* 2014, p. 177.

⁵ Mănușu Adameșteanu *et alii* 2006, p. 100-102.

⁶ Mănușu Adameșteanu *et alii* 2014, p. 177.

⁷ Isvoranu *et alii* 2010, p. 12.

trei globule, în cazul de față extrem de slab imprimate și cu o altă formă decât modelul clasic. Capul calului este aplecat, aplatizat, cu extremitățile rotunjite, coada nu este vizibilă, picioarele se prezintă sub forma unor linii ale căror articulații sunt semnalate prin globule. Globulele sunt situate la extremitățile picioarelor, fără a fi unite cu acestea, și reprezintă copitele. În acest caz, globulele copite sunt mult distanțate de terminațiile picioarelor. Picioarele din spate ale calului sunt în poziție statică.

AR ax 3, 22 mm⁸ (fig. 1; 2x1).

Caseta IV, carourile 49-47, -0,98 m; 2013

Moneda întrunește toate caracteristicile specifice grupului din care face parte. Aspectul său - un revers cu o aparență mult mai bună decât aversul - pare să indice o diferență de calitate a metalului celor două fețe, generată de modalitatea practică de obținere a aliajului din care a fost realizată moneda, și anume amalgamarea⁹. Analizele XRF efectuate au confirmat această supoziție (avers: Ag 63,9%; Cu 23,98%; Pb 5,36%; Sn 6,40%; Au 0,37%; urme de fier, nichel și bismut; revers: Ag 82,5%; Cu 5,53%; Pb 3,50%; Sn 7,81%; Au 0,45%)¹⁰. Ele au confirmat totodată structura cuaternară (întemeiată pe un amestec de argint, cupru, staniu, plumb) specifică monedelor bătute de acest tip, pusă în evidență de piesele bătute din tezaurul de la Cârlo-mănești care au fost supuse unor analize de tip XRF. Aliajul rezultat prezenta avantajul unui punct de topire scăzut și un aspect asemănător argintului de calitate. În același timp, constatăm acum, aparent în premieră pentru acest tip monetar, asocierea normală a argintului cu o cantitate mică de aur, care nu fusese detectată decât prin urme vagi în cazul celor 20 de piese bătute, analizate din amintita descoperire și constituia un motiv de surpriză¹¹. În sfârșit, diferența semnificativă dintre titlul argintului constatat pe cele două fețe ale monedei, de aproape 20%, reflectă o tehnică relativ precară a amalgamării aliajului din care piesa a fost realizată, lucru de altfel observat chiar în urma unor analize structurale¹².

Considerăm că este prematur să propunem o discuție despre aria de răspândire a acestui tip târziu de emisiune Vârteju-București. Până la creșterea numărului unor astfel de descoperiri, ne limităm doar să constatăm că, alături de piesa provenind de la Izvoarele, com Lipnița, jud. Constanța¹³ este o deocamdată încă rară atestare a unei astfel de monede în afara zonelor piemontane sau

⁸ Nu am avut posibilitatea de a cântări moneda.

⁹ Isvoranu *et alii* 2010, p. 27, nota 47.

¹⁰ Analizele au fost efectuate la laboratorul Muzeului Național de Istorie a României, de către colega Migdonia Georgescu, pe data de 21 iunie 2013.

¹¹ Isvoranu *et alii* 2010, p. 27.

¹² Isvoranu *et alii* 2010, p. 27.

¹³ Talmățchi 2000, p. 394, nr. 1.

subcarpatice unde fuseseră găsite până în prezent (vezi tezaurele de la Curtea de Argeș, jud. Argeș¹⁴, Râfov, jud. Prahova¹⁵ și Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău¹⁶, dar și descoperirile izolate din dava de la Cârломănești¹⁷), ceea ce în această etapă a cunoașterii nu afectează ideea unei posibile restrângerii a ariei de folosire a monedelor Vârteju-București dinspre zonele de câmpie către regiunile de deal sau submontane, mai ferite¹⁸.

Bibliografie

Babeș 1975: M. Babeș, Problèmes de la chronologie de la culture géto-dace à la lumière des fouilles de Cârломănești, Dacia, N.S., 19, 1975, p. 130.

Isvoranu et alii 2010: Th. Isvoranu, M. Babeș, E. M. Constantinescu, Tezaurul monetar geto-dacic din așezarea de la Cârломînești, SCN, s.n., 1 (XIII), 2010, p. 7-34.

Mănuțu et alii 2014: Gh. Mănuțu Adameșteanu, Camelia-Mirela Vintilă, Elena-Florentina Gavrilă, Th. A. Ignat, 110. Strada Neajlovului nr. 87-95, sector 1, București, CCA. Campania 2013, cIMEC, București, 2014, p. 177, nr. 110.

Mănuțu et alii 2006: Gh. Mănuțu Adameșteanu, Cristina-Georgeta Alexandrescu, Florina-Panait Bârzescu, 43. București, Punct: Aleea Scrovișteea nr. 50-54 sector 1, CCA. Campania 2005. cIMEC, București, 2006, p. 100-102.

Preda 1973: C. Preda, Monedele geto-dacilor, București, 1973, p. 215-246.

Preda 1998: C. Preda, Istoria monedei în Dacia preromană, București, 1998, p. 189, nota 18.

Preda, Dicu 1993: C. Preda, P. I. Dicu, Monede geto-dacice descoperite pe teritoriul județului Argeș, BSNR, 75-76, (1981-1982), 1983, p. 90-91, nr. 5 b-c.

Savu 2002: Elisabeta Savu, Tezaurul de monede de tip Vârteju-București descoperit la Râfov, jud. Prahova, în Simpozion Chișinău, 2002, p. 37-45.

Talmațchi 2000: G. Talmațchi, Monede geto-dacice descoperite în Dobrogea, în Istro-Pontica. Muzeul Tulcea la a 50-a aniversare, 1950-2000. Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate 1955-2000, Tulcea, 2000, p. 394, nr. 1.

¹⁴ Preda, Dicu 1983 p. 90-91, nr. 5 b-c. Preda 1998, p. 189, nota 18.

¹⁵ Savu 2002, p. 37-45; vezi îndeosebi p. 38 și p. 40, respectiv pl. II, nr. 19-20.

¹⁶ Isvoranu *et alii* 2010, p. 7-34.

¹⁷ Babeș 1975, p. 130.

¹⁸ Isvoranu *et alii* 2010, p. 24.